

Kijkwijzer: Plantijn en zijn familie Beneden, zaal 1, 2 en 3

De Gouden Eeuw van Antwerpen – portretten - handelskapitalisme

Lees dit blad samen door. Verdeel de opdrachten. Voer de opdrachten uit. Bespreek dan samen wat je aan de andere groepen gaat vertellen. Onderstaande vragen helpen je hierbij. **Gebruik in ieder geval de vetgedrukte woorden in je verhaal.**

Wat is het onderwerp van deze zaal?

Wat heb je geleerd?

Welke problemen had je bij het beantwoorden van de vragen en het uitvoeren van de opdrachten?

Wat vond je in deze zaal interessant, raar, mooi, bijzonder, ...? Leg uit waarom.

Zaal 2 en 3

*In het grote salon zie je een hele rij **portretten**. In de tijd van Balthasar I Moretus was het heel normaal dat rijke families zo'n schilderijen van zichzelf lieten maken. Balthasar liet niet enkel zijn **familie**, maar ook zijn beste **vrienden** afbeelden.*

OPDRACHTEN BIJ ZAAL 2 EN 3:

OPDRACHT 1: PORTRETTEEN EN BESCHRIJVING BIJ ELKAAR ZOEKEN

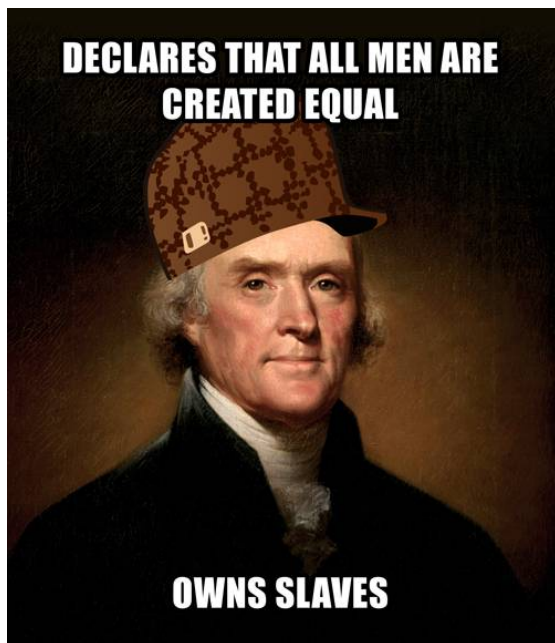
Bekijk de portretten in zaal 2 en 3. Pak de geplastificeerde foto's van de portretten erbij.

- Op de achterzijde van de foto's staat een korte beschrijving van de afgebeelde persoon. Zet de juiste naam bij het juiste portret met de uitwisbare stift.
- Laat daarna iemand van je groepje Balthasar Moretus spelen en aan de hand van de portretten de familie Plantin-Moretus en hun vrienden voorstellen.
- Waarom wordt Rubens hier vermeld? Hij wordt toch niet afgebeeld?

OPDRACHT 3: DIY: MEME

Welke twee personen vind jij het boeiendste van de portrettengalerij? Maak voor beide een meme, dat wil zeggen: een kort zinnetje (een korte vorm van commentaar/een spreek- of denkballon) bij een afbeelding/foto.

Zie onder voor enkele voorbeelden. Het mag grappig zijn!

OPDRACHT 4: PORTRET

Voer volgende opdracht uit voor twee afgebeelde personen uit de portrettengalerij.

1. Wat denk jij dat de persoon waarneemt?
2. Wat denk jij dat de persoon zou kunnen weten of geloven?
3. Wat denk jij: Om wat geeft de persoon? Wat is voor hem of haar belangrijk?

OPDRACHT: DE PORTRETEN VAN DE VROUW EN DOCHTER VAN PLANTIJN

- a. Zoek onderstaande portretten op in de zaal. Vergelijk de portretten en beschrijf wat je aan de hand van de schilderijen te weten komt over hun karakter.

Links zie je de vrouw van Plantijn en rechts zijn dochter.

Links: P.P. Rubens, Portret van Jeanne Rivière, 1630-36.

Rechts: P.P. Rubens, Portret van Martina Plantin, ca.

1633.

- a. Lees nu hun beknopte levensgeschiedenis hieronder. Vind je dat de schilderijen hun karakter of levensverhaal weerspiegelt?

Jeanne Rivière

In 1548 of 1549 arriveerde Christoffel Plantin in Antwerpen met zijn vrouw Jeanne Rivière (1521?-1596) en hun dochtertje Margareta. Plantijn leerde haar kennen in Caen als de huismeid van zijn werkgever, de boekbinder en boekenverkoper Robert II Macé. Ze was ook afkomstig van Normandië. Bij de dood van Plantijn verzaakte ze aan haar recht op de nalatenschap om de vrede te bewaren tussen haar twistende kinderen, maar bleef wel in het huis wonen tot haar dood. Vanaf 1590 zette haar schoonzoon Jan I Moretus de zaak verder.

Martine Plantijn

Martina Plantijn (1550-1616) was de tweede dochter van Christoffel Plantijn; zij trouwde met Jan Moretus (Moerentorf) die na Plantijns dood de drukkerij verder zette.

Martina leidde een bloeiende kant en linnengoedhandel. Samen met Pierre Gassen onderhandelde ze met de fabrikanten, zorgde voor de betalingen en was verantwoordelijk voor het afhalen en verzenden van de afgewerkte producten. Bij de dood van Jan Moretus, in 1610, kwam zijn weduwe in naam aan het hoofd van de Officina, het beheer liet ze over aan haar zonen Balthasar I en Jan II Moretus.

Kasten met geheime lades

Niet enkel de portretten, ook de kasten naast de schoorsteen zeggen iets over de bewoners. Het zijn kunstkabinetten, luxemeubels waarin je papieren en kleine waardevolle voorwerpen zoals juwelen, munten en exotische voorwerpen stopt. Daarom hebben dit soort kasten vaak geheime lades en dubbele bodems. Kunstkabinetten waren een typisch Antwerps exportproduct maar uiteraard stonden ze ook in de pronkkamers van de lokale elite.

OPDRACHT - HET KUNSTKABINET EN TALKING POINTS

Bespreek of je het eens of oneens bent met de volgende stellingen en geef aan waarom.

1. *Deze kast komt van de IKEA*
2. *In deze kast zitten de vier windstreken verstopt*
3. *Dit is een brandkast*
4. *Elke Antwerpenaar had zo'n kast in de 17de eeuw*
5. *Deze kast past perfect in mijn keuken*

OPDRACHT: MATERIALEN KUNSTKABINET

Bekijk in deze zaal de twee mooi versierde, 17de eeuwse kunstkabinetten.

Kan je bij de rechterkast in deze zaal zeggen welke materialen er gebruikt werden? Kies uit dit rijtje en zeg ook waar in de kast het materiaal verwerkt is:

ijzer – palissanderhout – ebbenhout – papier – schildpadhoorn – ivoor – verguld brons – koper – marmer – bont

LABORE ET CONSTANTIA

Boven de schoorsteen hangt het schilderij *Labore et Constantia* of *Door arbeid en standvastigheid*, het motto van Plantijn.

OPDRACHT: LABORE ET CONSTANTIA – FIGUREN + WAAROM

Zoek het schilderij *Labore et Constantia*. Dit schilderij stelt de kwaliteiten van de drukkerij op allegorische wijze voor. Een allegorie is een voorstelling van een abstract begrip (rechtvaardigheid, moed,...) aan de hand van figuren, die vaak uit de Grieks-Romeinse mythologie afkomstig zijn.

Op het schilderij zie je Honor of Eer, met de hoorn des overvloeds, wat het symbool voor welvaart is; een gehelmde Pallas Athena, de godin van de wijsheid; de god van de handel, Mercurius, met vleugels aan z'n hoed en met een staf; Hercules met de passer; de vrouw aan de tafel is Constantia of Standvastigheid.

- a) Kan je de hierboven beschreven figuren op het schilderij terugvinden?
- b) Weet je ook waarom ze hier samen op deze manier afgebeeld worden?

OPDRACHT: SELFIE MET LABORE ET CONSTANTIA

Speel de personen op het schilderij met je groepje na. Wat zeggen ze tegen elkaar? Gebruik je fantasie! Doe hun houdingen na. Waar hebben ze het over?

En maak er een selfie van- (tableau vivant).

OPDRACHT: BEDRIJFSLOGO/DRUKKERSMERK PLANTIJN EN MOTTO'S NU

Teken het bedrijfslogo/drukkersmerk van Christoffel Plantijn na. Je vindt het in deze zaal in de kraagstenen (dat zijn de stenen die verbonden zijn met de houten dwarsbalken van het plafond, ook zie je het logo terug in boven de open haard in zaal 2.)

- Wat is zijn motto?
- Ken je nog meer merknamen die een motto hebben? Zo ja, welke en wat is hun motto?

Bv. Opel. Wir leben autos. Of : Always Coca Cola. Of: Let's make things better. (Philips) Of: I'm loving it (McDonalds)

- Wat zou jouw motto zijn?

OPDRACHT: HET LEZENDE MEISJE

In zaal 3:

- Wees helemaal stil. Wat hoor je?
- Luister naar welke taal het 'lezende meisje' spreekt.
- Vind je het belangrijk dat leerlingen op school nog steeds Latijn kunnen leren? Waarom wel/niet?

Kijkwijzer: De handel van Plantijn en zijn opvolgers Beneden, Binnentuin en zaal 4, 5, 6, 7 en 8

handel – het boek – Renaissance – de Index

Lees dit blad samen door. Verdeel de opdrachten. Voer de opdrachten uit. Bespreek dan samen wat je aan de andere groepen gaat vertellen. Onderstaande vragen helpen je hierbij. **Gebruik in ieder geval de vetgedrukte woorden in je verhaal.**

Wat is het onderwerp van deze zaal?

Wat heb je geleerd?

Welke problemen had je bij het beantwoorden van de vragen en het uitvoeren van de opdrachten?

Wat vond je in deze zaal interessant, raar, mooi, bijzonder, ...? Leg uit waarom.

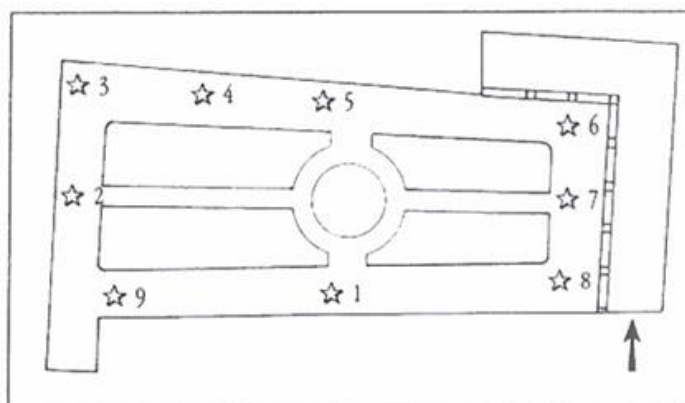
DE BINNENTUIN

Mooier dan deze worden binnenplaatsen zelden gemaakt. Deze binnentuin is dan ook al vele eeuwen een toeristische attractie. Ook koninginnen en prinsen kwamen hier graag op bezoek.

Aan de gevels hangen borstbeelden van enkele bedrijfsleiders. De beplanting is aangelegd naar 16de-eeuws model. Plantijn zou de planten wel herkennen. Hij had een eigen tuin aan de rand van de stad en was bevriend met de grootste plantkundigen van zijn tijd.

OPDRACHT: MEDAILLONS

Zoek in de binnentuin de medaillons (ingemetselde borstbeelden) van Christoffel Plantijn en de humanist Justus Lipsius.

➤ *Hier sta je in de **boekwinkel**, waar de gedrukte werken verkocht werden. De winkel heeft ook een deur aan de straatkant, zodat je vanaf de straat onmiddellijk binnen kon.*

OPDRACHT: DE BOEKWINKEL

- a) In wat voor soort ruimte ben je nu?
- b) Ga achter toog staan. Doe alsof je iets verkoopt. Wat verkoop je? Ga achter de toonbank staan en maak een selfie.
- c) Kijk goed rond. Wat zie je? Vergelijk het met een moderne boekenwinkel. Wat zijn de verschillen/gelijkenissen? Noem er minstens drie.
- d) Hoe verkocht Plantijn zijn boeken in binnen- en buitenland?
- e) Wie waren zijn klanten?
- f) Hoe kun je tegenwoordig boeken kopen?
- g) Wat voor een lijst hangt er aan de muur?

OPDRACHT: DE INDEX

Beschrijf hoe het ontstaan van de Index een direct gevolg was van de uitvinding van de boekdrukkunst.

ZAAL 8 KEUKEN

DOE-OPDRACHT: MULTIMEDIA, WERKNEMERS

Luister naar de namen van de werknemers in de drukkerij, hun functie en wat ze betaald krijgen.

- a) Wat zie je?
- b) Wat hoor je?
- c) Wat leer je?

OPDRACHT: ORDONNANTIES

Ordonnanties zijn werkreglementen waarin je veel informatie over het sociale leven in Plantijns tijd kan vinden.

Hier volgen enkele voorbeelden van ordonnanties.

Ordonnantie L, art. 28

Van Injurien.

Anno 1622. is geordonneert, dat alle de ghene die malcanderen heeten sal Fiel, janfoutere, Horendragher, oft Horen-beest, schelm, Dief, Korf-draegher, Pluym-strijcker, Verrader, oft Boegher, sal betaelen de breuck van 6. stuijvers sonder klaghen.

Ordonnantie A, VIII

De setters sullen alle haer afgefallen Letteren tweemaal des daechs op rapen ende distribueren, te weten te twelf uren, des middaechs, ende 'tsavonts als sy van haer werck gaen. Die boven ses letteren laet over ligghen, sal verbeuren i.stuyver.

Museum Plantin- Moretus - Rondleiding 'Druk bezig in de 16de eeuw' – Document voor leerlingen – Kijkwijzers beneden

Ordonnantie M, X

Item als iemant van de contribuanten komt aflijvigh te worden gheduerende den tijt dat hij in de Druckerije is werckende (oft het Jaer daer naer ist dat hij op de conditien hier voor articule 5 besproken uijt de Druckerije ghescheijden is) soo sal tot hulp van de oncosten van de begravenisse uijt de busse betaelt worden de somme van thien guldens. Ende daerenboven salmen tot laefenisse der siele van den aflijvighen tot laste van de Busse doen lesen een siel misse: In de welcke allen de contribuanten sullen hebben te compareren op pene van drij stuijvers tot baete van de busse.

Vertaal een van deze ordonnanties letterlijk en vertel de andere twee in je eigen woorden.

Kijkwijzer: Proeflezers en humanisme Beneden, zaal 9, 10, 11 en 12

Boek - humanisme

Lees dit blad samen door. Verdeel de opdrachten. Voer de opdrachten uit. Bespreek dan samen wat je aan de andere groepen gaat vertellen. Onderstaande vragen helpen je hierbij. **Gebruik in ieder geval de vetgedrukte woorden in je verhaal.**

Wat is het onderwerp van deze zaal?

Wat heb je geleerd?

Welke problemen had je bij het beantwoorden van de vragen en het uitvoeren van de opdrachten?

Wat vond je in deze zaal interessant, raar, mooi, bijzonder, ...? Leg uit waarom.

ZAAL 9 DE PROEFLEZERSKAMER

OPDRACHT: PROEFLEZEN ALGEMEEN

Op de grote tafel tegen het venster deden de proeflezers hun werk.

- Waarom staat de grote tafel juist op die plaats?
- Waarvoor zouden de laden onder deze tafel kunnen dienen?

"WE LOVED ALL THE WORDS IN YOUR MANUSCRIPT,
BUT WE WERE WONDERING IF YOU COULD MAYBE
PUT THEM IN A COMPLETELY DIFFERENT ORDER."

ZAAL 10 HET KANTOOR

OPDRACHT: HET KANTOOR

In dit privékantoor deden de eerste bedrijfsleiders hun schrijfwerk (boekhouding en correspondentie) én bewaarden ze hun liquide geldmiddelen (cash) in metalen koffertjes. De ruimte is bekleed met Mechels goudleer.

Waarom werden de ramen van deze kamer voorzien van tralies?

ZAAL 11 DE KAMER VAN JUSTUS LIPSIUS

Huisvriend en humanist

Dit is de *vriendenkamer*, een kamer voor gasten. De Moretussen noemen haar al 'de kamer van Justus Lipsius'. Justus Lipsius (1547-1606) is een van de bekendste humanisten van zijn tijd. Hier werkt hij tijdens zijn vele bezoeken aan dit huis.

Het schilderij boven de schoorsteen is een op en top humanistisch tafereel. Lipsius (met bontkraag) verklaart een klassieke tekst aan twee van zijn leerlingen. De schilder P.P. Rubens kijkt toe. Op het schilderij staat ook een buste van de Romeinse filosoof Seneca.

Seneca is de geestelijke vader van dit gezelschap. Zijn portret hangt links naast de schouw. Seneca is er afgebeeld kort voor zijn dood. Hij is een stoïcijn: iemand die streeft naar standvastigheid en gelijkmoedigheid, ook in moeilijke tijden en dus ook met de dood voor ogen.

DOE-OPDRACHT: HET BOEK VAN LIPSIUS

- Ga aan het bureau van Lipsius zitten en blader door de facsimiles (= een replica van een handschrift of oude druk)
- Maak een selfie van jou als geleerde.
- Waar gaat het boek over?
- Wie heeft het geschreven?

OPDRACHT: WHO'S WHO?

Uit welke onderdelen van het schilderij kun je afleiden dat het hier om geleerde mannen gaat?

OPDRACHT: HOORSPEL AUDIOTOUR

Download de Antwerp Museum App. In het gehele museum is Wifi. Luister ernaar.

- Wie zijn nu sterauteurs?
- Wie is man met bontje?
- Heb je hem al eerder gezien?

*Deze kamer wordt de kamer van **Justus Lipsius** genoemd omdat hij, volgens de overlevering, hier verbleven zou hebben als hij op **werkbezoek** kwam.*

OPDRACHT: DE VIER FILOSOFFEN

Als je in deze kamer rondkijkt, zie je dat ook deze ruimte zeer rijk versierd is. Bekijk het schilderij *De vier filosofen* aandachtig.

- a) Beschrijf wat je ziet (zoals je het aan een vriend aan je GSM, die het zelf niet kan zien, zou beschrijven).
- b) Waarom kreeg het schilderij deze titel?
- c) Wat is volgens jou de reden dat er twee tulpen geopend zijn en de andere twee gesloten?
- d) In hoeverre is het een origineel schilderij?

ZAAL 12 HUMANISTENKAMER

FILMPJE VAN PLANTIJN IN ZIJN KANTOOR

OPDRACHT: PORTRETTEEN HUMANISTEN

- a) Uit welk land zijn deze humanisten afkomstig?
- b) Maak een gelatiniseerde versie van je eigen naam.

Kijkwijzer: Drukken van a tot z Beneden, zaal 13 en 14

Werkomstandigheden - Officina Plantiniana - boekdrukkunst

Lees dit blad samen door. Verdeel de opdrachten. Voer de opdrachten uit. Bespreek dan samen wat je aan de andere groepen gaat vertellen. Onderstaande vragen helpen je hierbij. **Gebruik in ieder geval de vetgedrukte woorden in je verhaal.**

Wat is het onderwerp van deze zaal?

Wat heb je geleerd?

Welke problemen had je bij het beantwoorden van de vragen en het uitvoeren van de opdrachten?

Wat vond je in deze zaal interessant, raar, mooi, bijzonder, ...? Leg uit waarom.

ZAAL 13: DE LETTERKAMER

In dit kleine kamertje bevindt zich een gigantische hoeveelheid lood: ongeveer 10 ton. Dit lood is verdeeld over de verschillende kasten. In de bovenhelft van de kast zie je zetkasten, die je in de volgende zaal beter kan bekijken.

OPDRACHT

- a. Waar denk je dat dit voorwerp voor zou kunnen zijn gebruikt?

Hier werkten ook leerlingen. Ze waren in opleiding voor drukker en deden aan werkend leren. Ze liepen stage en leerden tegelijk het vak. Indien ze de test goed hadden doorstaan, werden ze meesterdrukker.

- b. Weten jullie wat een ontgroening of doop is?
- c. Kennen jullie nog overgangsrituelen?

ZAAL 14: DE DRUKKERIJ

Druk. Druk. Druk

We zijn nu in het kloppende hart van het bedrijf. De drukkerij bestaat uit twee helften: aan de ene kant heb je de letterkasten, aan de andere kant de drukpersen.

De zettters nemen de loden letters in de juiste volgorde uit de letterkast en voegen ze samen tot een regel. De verschillende regels worden samengebracht tot een geheel. Zo ontstaat het zetsel voor het drukken van een vel papier. Na gebruik worden de letters terug in de letterkast verdeeld, klaar voor een volgende drukwerk.

De drukkers zetten het zetsel in de pers en inkten het in. Het papier wordt vastgeklemd. Nadat de kar onder de pers is gerold, zorgt een ruk aan de degel dat er een afdruk wordt gemaakt, 2500 keer per dag.

Museum Plantin- Moretus - Rondleiding 'Druk bezig in de 16de eeuw' – Document voor leerlingen – Kijkwijzers beneden

Onder het Mariabeeld staan de oudste nog bewaarde drukpersen ter wereld. Ze zijn meer dan vierhonderd jaar oud. Het zou kunnen dat Plantijn ze nog in actie heeft gezien en ze hebben ongetwijfeld een bewogen leven achter zich.

OPDRACHT: KASTEN

Bekijk de kasten. Wat zit er in? Beschrijf wat er te zien is aan je medeleerlingen.

OPDRACHT: DE WERKTUIGEN IN DE DRUKKERIJ

Omcirkel om de afbeelding (kopergravure van T. Galle) welke 3 werktuigen je nu nog ziet in de drukkerij.

- a. Wat zie je terug?
- b. Wie doet wat? Wat is zijn taak?

